

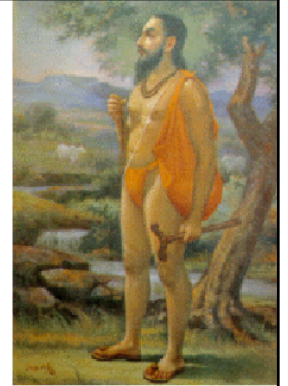
॥ श्रीराम ॥

नमस्कार
व
सुस्वागतम !

Email: dasbodh.forum@gmail.com

॥ श्रीराम ॥

दासबोध पाठ

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४
समास पाचवा: स्वगुणपरीक्षा ५

– श्री. अरविंद आपटे
मार्च १३, २०१०

प्रार्थना

ॐ सहना ववतु सहनौ भुनक्तु सहविर्यम् करवावहे
तेजस्विना वधीतम्अस्तु मा विद विशावहै
॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Om Sahana Vavatu Sahanau Bhunaktu
Sahaveeryam Karavavahai
Tejas Vinavadhtamastu Maa Vidhvishavahai
Om ShantiH ShantiH Shantihi

May the Lord protect both of us (speaker and the listener). May he ensure that we are both nourished and happy. May we two exert together (for the acquisition of the knowledge). May the knowledge that we study illuminate our minds. May we not bear ill-will towards each other.

Om, Peace, Peace, Peace.

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

॥श्रीराम ॥

लैंकुरें उदंड जालीं। तों ते लक्ष्मी निघोन गेली ।
बापडीं भिकेसी लागलीं। कांहीं खाया मिळेना ॥१॥

लैंकुरें खेळती धाकुटीं। येकें रांगती येकें पोटीं ।
ऐसी घरभरी जाली दाटी। कन्या आणी पुत्रांची ॥२॥

देवसेंदिवसा खर्च वाढला। यावा होता तो खुंटोन गेला ।
कन्या उपवरी जाल्या, त्यांला- । उजवावया द्रव्य नाही ॥३॥

मायेबापें होतीं संपन्न। त्यांचें उदंड होतें धन ।
तेणें करितां प्रतिष्ठा मान। जनीं जाला होता ॥४॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

भरम आहे लोकाचारीं| पहिली नांदणूक नाही घरीं |
देवसेंदिवस अभ्यांतरीं| दरिद्र आले ||५||

ऐसी घरवात वाढली| खातीं तोंडें मिळालीं |
तेणें प्राणीयांस लागली| काळजी उद्देगाची ||६||

कन्या उपवरी जाल्या| पुत्रास नोवऱ्या आल्या |
आतां उजवणा केल्या| पहिजेत कीं ||७||

जरी मुलें तैसींच राहिलीं| तरी पुन्हां लोकलाज जाली |
म्हणती कासया व्यालीं| जन्मदारिद्र्यें ||८||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

ऐसी लोकलाज होईल| वडिलांचें नांव जाईल |
आतां रुण कोण देईल| लग्नापुरतें ||९||

मार्गे रुण ज्याचें घेतलें| त्याचें परतोन नाहीं दिल्लें |
ऐसें आभाळ कोंसळलें| उद्देगाचें ||१०||

आपण खातों अन्नासी| अन्न खातें आपणासीं |
सर्वकाळ मानसीं| चिंतातुर ||११||

पती अवघीच मोडली| वस्तभाव गाहाण पडिली |
अहा देवा वेळ आली| आतां डिवाळ्याची ||१२||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

कांहीं केला ताडामोडा| विकिला घरींचा पाडारेडा |
कांहीं पैका रोकडा| कळांतरें काढिला ||१३||

ऐसें रुण घेतलें| लोकिकीं दंभ केलें |
सकळ म्हणती नांव राखिलें| वडिलांचें ||१४||

ऐसें रुण उदंड जालें| रिणाइतीं वेढून घेतलें |
मग प्रयाण आरंभिलें| विदेशाप्रती ||१५||

दोनी वरुषें बुडी मारिली| नीच सेवा अंगीकारिली |
शरीरें आपदा भोगिली| आतिशयेंसीं ||१६||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

कांहीं मेळविलें विदेशीं| जीव लागला मनुष्यांपासीं |
मग पुसोनियां स्वामीसी| मुरडता जाला ||१७||

मुरडता झाला –
मागे फिरला

दिवसगती – फार वेळ

तंव तें अत्यंत पीडावलीं| वाट पाहात बैसलीं |
म्हणती दिवसगती कां लागली| काये कारणें देवा ||१८||

आतां आम्ही काये खावें| किती उपवासीं मरावें |
ऐसियाचे संगतीस देवें| कां पां घातलें आम्हांसी ||१९||

ऐसें आपुलें सुख पाहाती| परी त्याचें दुःख नेणती |
आणी शक्ती गेलियां अंतीं| कोणीच कामा न येती ||२०||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

असो ऐसी वाट पाहतां| दृष्टीं देखिला अवचिता |
मुलें धावती, ताता| भागलास म्हणौनी ||२१||

स्त्री देखोन आनंदली| म्हणे आमुची दैन्यें फिटली |
तंव येरें दिधली| गांठोडी हातीं ||२२||

सकळांस आनंद जाला| म्हणती आमुचा वडील आला |
तेणें तरी आम्हांला| आंग्या टोप्या आणिल्या ||२३||

ऐसा आनंद च्यारी देवस| सर्वेच मांडिली कुसमुस |
म्हणती हें गेलियां आम्हांस| पुन्हां आपदा लागती ||२४||

कुसमुस - कुरबुर

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

म्हणौनी आणिलें तें असावें| येणें मागुतें विदेशास जावें |
आम्ही हें खाऊं न तों यावें| द्रव्य मेळऊन ||२५||

ऐसी वासना सकळांची| अवघीं सोईरीं सुखाचीं |
स्त्री अत्यंत प्रीतीची| तेहि सुखाच लागली ||२६||

विदेसीं बहु दगदला| विश्रांती घ्यावया आला |
स्वासहि नाहीं टाकिला| तों जाणें वोढवलें ||२७||

दगदला = दमून
गेली

पुढें अपेक्षा जोसियांची| केली विवंचना मुहूर्ताची |
वृत्ति गुंतली तयाची| जातां प्रशस्त न वटे ||२८||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

माया मात्रा = पैसे

माया मात्रा सिद्ध केली। कांहीं सामग्री बांधली ।
लेंकुरें दृष्टीस पाहिलीं। मार्गस्त जाला ॥२९॥

सामग्री – खाण्याचा
डबा

स्त्रियेस अवलोकिलें। वियोगें दुःख बहुत वाटलें ।
प्रारब्धसूत्र तुकलें। रुणानबंधाचें ॥३०॥

कंठ सद्गदित जाला। न संवरेच गहिवरला ।
लेंकुरा आणी पित्याला। तडातोडी जाली ॥३१॥

जरी रुणानुबंध असेल। तरी मागुती भेटी होईल ।
नाहीं तरी संगती पुरेल। येचि भेटीनें तुमची ॥३२॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

ऐसेएं बोलोन स्वार होये। मागुता फीरफिरो पाहे ।
वियोगदुःख न साहे। परंतु कांहीं न चले ॥३३॥

आपुला गांव राहिला मार्गे। चित्त भ्रमलें संसारौद्वेगें ।
दुःखवला प्रपंचसंगें। अभिमानास्तव ॥३४॥

ते समई माता आठवली। म्हणे म्हणे धन्य ते माउली ।
मजकारणें बहुत कष्टली। परी मी नेणेंचि मूर्ख ॥३५॥

आजी जरी ते असती। तरी मजला कदा न विशंभती ।
वियोग होतां आक्रंदती। ते पोटागि वेगळीच ॥३६॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

पुत्र वैभवहीन भिकारी। माता तैसाचि अंगिकारी ।
दगदला देखोन अंतरीं। त्याच्या दुःखें दुःखवे ॥३७॥

प्रपंच विचारें पाहातां। हें सकळ जोडे न जोडे माता ।
हें शरीर जये करितां। निर्माण जालें ॥३८॥

लांव – भयानक

लांव तरी ते माया। काय कराविया सहश्र जाया ।
परी भुलोन गेलों वायां। मकरध्वजाचेनी ॥३९॥

मकरध्वज – कामुकता

या येका कामाकारणें। जिवलगांसिं द्वंद घेणें ।
सखीं तींच पिसुणें। ऐसीं वाटतीं ॥४०॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

म्हणौन धन्य धन्य ते प्रपंची जन। जे मायेबापाचें भजन ।
करिती न करिती, मन- । निष्ठुर जिवलगांसीं ॥४१॥

संगती स्त्रीबाळकाची। आहे साठी जन्माची ।
परी मायेबापेएं कैचीं। मिळतील पुढें ॥४२॥

ऐसें पूर्वीं होतें ऐकिलें। परी ते समईं नाहीं कळलें ।
मन हें बुडोन गेलें। रतिसुखाचा डोही ॥४३॥

हे सखीं वाटती परी पिसुणें। मिळाली वैभवाकारणें ।
रितें जातां लाजिरवाणें। अत्यंत वाटे ॥४४॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

आता भलतैसें करावें| परि द्रव्य मेळऊन न्यावें |
रितें जातां स्वभावें| दुःख आहे ||४५||

ऐसी वेवर्धना करी| दुःख वाटलें अंतरीं |
चिंतेचिये माहापुरीं| बुडोन गेला ||४६||

ऐसा हा देह आपुला| असतांच पराधेन केला |
ईश्वरीं कानकोंडा जाला| कुटुंबकाबाडी ||४७||

या येका कामासाठीं| जन्म गेला आटाटी |
वय वेचल्यां सेवटीं| येकलेंचि जावें ||४८||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

ऐसा मनीं प्रस्तावला| क्षण येक उदास जाला |
सर्वेचि प्राणी झळंबला| मायाजाळें ||४९||

झळंबला – गुरफटला

कन्यापुत्रेणं आठवलीं| मनींहुनि क्षिती वाटली |
म्हणे लेंकुरें अंतरलीं| माझीं मज ||५०||

मागील दुःख आठवलें| जें जें होतें प्राप्त जालें |
मग रुदन आरंभिलें| दीर्घ स्वरें ||५१||

आरुण्यरुदन करितां| कोणी नाहीं बुझाविता |
मग होये विचारिता| आअपुले मनीं ||५२||

बुझाविता – समजावणारा

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास चौथा : स्वगुणपरीक्षा ४

आतां कासया रडावें | प्राप्त होतें तें भोगावें |
ऐसे बोलोनिया जीवें | धारिष्ट केलें ||५३||

ऐसा दुःखें दगदला | मग विदेशाप्रती गेला |
पुढे प्रसंग वर्तला | तो सावध ऐका ||५४||

इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे स्वगुणपरीक्षानाम समास चवथा ||३.४||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

||श्रीराम ||

पुढें गेला विदेशासी | प्राणी लागला व्यासंगासी |
आपल्या जिवेसीं सोसी | नाना श्रम ||१||

ऐसा दुस्तर संसार | करितां कष्टला थोर |
पुढें दोनी च्यारी संवत्सर | द्रव्य मेळविलें ||२||

सर्वेचि आला देशासी | तों आवर्षण पडिलें देसीं |
तेणें गुणें मनुष्यांसी | बहुत कष्ट जाले ||३||

येकांच्या बैसल्या अमृतकळा | येकांस चंद्री लागली डोळां |
येकें कांपती चळचळा | दैन्यवाणीं ||४||

अमृतकळा – गालफडे

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

येकें दीनरूप बैसलीं। येकें सुजलीं येकें मेलीं ।
ऐसीं कन्यापुत्रें देखिलीं। अकस्मात डोळां ॥५॥

तेणें बहुत दुःखी जाला। देखोनिया उभड आला ।
प्राणी आक्रंदों लागला। दैन्यवाणा ॥६॥

उभड – गळा भरून

तंव तीं अवघीं सावध जालीं। म्हणती बाबा बाबा जेऊं घाली ।
अन्नालागीं मिडकलीं। झडा घालिती ॥७॥

मिडकली – भिडली,
चिकटली

गांठोडें सोडून पाहाती। हातां पडिलें तेंचि खाती ।
कांहीं तोंडीं कांहीं हातीं। प्राण जाती निघोनी ॥८॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

तांतडी तांतडी जेऊं घाली। तों तें जेवितां जेवितां कांहीं मेलीं ।
कांहीं होतीं धादावलीं। तेंहि मेलीं अजीर्ण ॥९॥

ऐसीं बहुतेकें मेलीं। येक दोनीं मुलें उरलीं ।
तेंहि दैन्यवाणीं जालीं। आपलें मातेवांचुनी ॥१०॥

ऐसे आवर्षण आलें। तेणें घरचि बुडालें ।
पुढें देसीं सुभिक्ष जालें। आतिशयेंसी ॥११॥

लेकुरां नाहीं वाढवितें। अन्न करावें लागे आपुलेन हातें ।
बहु त्रास घेतला चित्तें। स्वयंपाकाचा ॥१२॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

लोकीं भरीस घातलें| पुन्हां मागुतें लग्न केलें |
द्रव्य होतें तें वेचलें| लग्नाकारणें ||१३||

पुन्हां विदेशासी गेला| द्रव्य मेळऊन आला |
तव घरीं कळहो लागला| सावत्र पुत्रांसी ||१४||

स्त्री जाली न्हातीधुती| पुत्र देखों न सकती |
भ्रताराची गेली शक्ती| वृद्ध जाला ||१५||

सदा भांडण पुत्रांचें| कोणी नायकती कोणाचें |
वनिता अति प्रीतीचें| प्रीतिपात्र ||१६||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

किंत बैसला मनां| येके ठाई पडेना |
म्हणोनियां पांचा जणा| मेळविलें ||१७||

पांच जण वांटे करिती| तों ते पुत्र नायकती |
निवाडा नव्हेचि अंतीं- | भांडण लागलें ||१८||

बापलेकां भांडण जालें| लेंकीं बापास मारिलें |
तंव ते मातेनें घेतलें| शंखतीर्थ ||१९||

एकोनि मेळले लोक| उभे पाहाती कौतुक |
म्हणती बापास लेक| कामा आले ||२०||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

ज्या कारणें केले नवस| ज्या कारणें केले सायास |
ते पुत्र पितीयास| मारिती पहा ||२१||

ऐसी आली पापकळी| आश्चर्य मानिलें सकळीं |
उभे तोडिती कळी| नगरलोक ||२२||

पुढें बैसोन पांच जण| वांटे केले तत्समान |
बापलेंकांचें भांडण| तोडिलें तेहीं ||२३||

बापास वेगळें घातलें| कोंपट बांधोन दिधलें |
मन कांतेचें लागलें| स्वार्थबुद्धी ||२४||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

कांता तरुण पुरुष वृद्ध| दोघांस पडिला संमंध |
खेद सांझून आनंद| मानिला तेहीं ||२५||

स्त्री सांपडली सुंदर| गुणवंत आणी चतुर |
म्हणे माझें भाग्य थोर| वृद्धपर्णी ||२६||

ऐसा आनंद मानिला| दुःख सर्वही विसरला |
तंव तो गल्बला जाला| परचक्र आलें ||२७||

अकस्मात धाडी आली| कांता बंदीं धरून नेली |
वस्तभावही गेली| प्राणीयाची ||२८||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

तेणें दुःख जालें भारीं| दीर्घ स्वरें रुदन करी |
मनीं आठवे सुंदरी| गुणवंत ||२९||

तंव तिची वार्ता आली| तुमची कांता भ्रष्टली |
एकोनियां आंग घाली| पृथ्वीवरी ||३०||

सव्य अपसव्य लोळे| जळें पाझरती डोळे |
आठवितां चित्त पोळे| दुःखानळें ||३१||

द्रव्य होतें मेळविलें| तेंही लग्नास वेचलें |
कांतेसिही धरून नेलें| दुराचारी ||३२||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

मजही वृद्धाप्य आलें| लेंकीं वेगळें घातलें |
अहा देवा वोढवलें| अदृष्ट माझें ||३३||

द्रव्य नाहीं कांता नाहीं| ठाव नाहीं शक्ति नाहीं |
देवा मज कोणीच नाहीं| तुजवेगळें ||३४||

देह सर्व पाअरिखें जालें| सवंगडे निःशेष राहिले |
सकळ प्राणीमात्र बोले| मरेना कां ||४७||

जें जन्मून पोसलीं| तेंचि फिरोन पडिलीं |
अंतीं विषम वेळ आली| प्राणीयासी ||४८||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

दशक ३ – समास पाचवा : स्वगुणपरीक्षा ५

गेलें तारुण्य गेलें बळ | गेलें संसारीचें सळ |
वाताहात जालें सकळ | शरीर आणी संपत्ती ||४९||

असो ऐसें वृद्धपण | सकळांस आहे दारुण |
म्हणोनियां शरण | भगवंतास जावें ||५३||

इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे स्वगुणपरीक्षानाम समास पाचवा
||३.५||

|| श्रीसीतारामचन्द्रार्पणमस्तू ||
|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||